

การสร้างเสริมศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการดูแลเด็กวัย 2-5 ปี: ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบ่อนวัวเก่า เทศบาลนครสงขลา อ.เมือง จ.สงขลา

อ. ณัฐยา เชิงฉลาด, ดร.พิสมัย วัฒนสิทธิ์, ผศ.ดร.โสเพ็ญ ชูนวน, รศ.ดร.ปิยะนุช จิตตุนนท์,
ผศ.ดร.อรวรรณ หนูแก้ว, และ ดร.อาภรณ์ทิพย์ บัวเพชร
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โทรศัพท์: 086-9624427, 081-4789574; โทรสาร: 074-286421

Email: pissamai.w@psu.ac.th; sophen.c@psu.ac.th

ที่มาและความสำคัญ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบ่อนวัวเก่า เป็น 1 ใน 5 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครสงขลา ให้ความสำคัญด้านการส่งเสริมการศึกษาปฐมวัยของเด็กอายุระหว่าง 2-5 ปี มีพันธกิจที่มุ่งพัฒนา 5 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาความพร้อมของผู้เรียน ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ 2) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวทางทฤษฎีพหุปัญญา 3) ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เอกลักษณ์ความเป็นไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีจิตสาธารณะ 4) พัฒนาครูผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณครู และ 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และทุกภาคส่วน เอกลักษณ์ของศูนย์คือ“แหล่งใต้ ไหว้สวย” ปัจจุบันมีเด็กทั้งหมด 107 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กในชุมชนบ่อนวัวเก่า และมีครู/ผู้ดูแลเด็กทั้งหมด 7 คน

สถานการณ์ปัญหาของเด็กปฐมวัยจากการสำรวจพัฒนาการเด็กปฐมวัย ปี 2548 ของสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย พบว่า ร้อยละ 15.90 มีพัฒนาการไม่สมกับวัย และจากการสำรวจเมื่อปี 2550 พบเด็กที่มีพัฒนาการไม่สมกับวัย ร้อยละ 30 โดยเฉพาะด้านภาษา เพื่อหารูปแบบในการแก้ปัญหาดังกล่าวในระดับประเทศ ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบ่อนวัวเก่าได้รับการคัดเลือกจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยและสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้เป็น 1 ใน 19 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากทั่วประเทศที่เป็นพื้นที่ดำเนินโครงการสร้างเสริมศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการดูแลเด็กวัย 2-5 ปี โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. และมีทีมนักวิชาการจากคณะพยาบาลศาสตร์ของทุกภูมิภาค ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมออกแบบกระบวนการดำเนินงาน มีการนิเทศ กำกับ

และติดตามการดำเนินงานของพื้นที่ให้เป็นไปตามกรอบแผนการดำเนินงานที่กำหนด โดยที่มิวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ดำเนินโครงการในพื้นที่

วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในการดูแลเด็กวัย 2-5 ปี ให้มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการสมวัย ซึ่งส่งผลให้เด็กมีระดับสติปัญญาที่ดีต่อไป

การดำเนินงานและผลลัพธ์

การดำเนินงานใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีปรัชญาหลักในการทำงานโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วนทั้งในและนอกชุมชนเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพครู/ผู้ดูแลเด็ก โดยกระบวนการทำงาน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ค้นหาทุนและศักยภาพ เป็นการค้นหาทุนและศักยภาพของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบ่อนัวแก้ว ทั้งทุนบุคคล ทุนเงิน และทุนทางสังคมอื่นๆ โดยการทำสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล และการสำรวจพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลนำเข้าในการออกแบบการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. ออกแบบพัฒนาศูนย์เด็กเล็กแบบก้าวกระโดดโดยการเทียบเคียงสมรรถนะ (benchmarking) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

2.1 ร่วมค้นหาและแต่งตั้งคณะทำงานในพื้นที่ซึ่งประกอบด้วย ครู/ผู้ดูแลเด็ก ผู้บริหารหรือตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น ตัวแทนคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตัวแทนชุมชนและผู้ปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ

2.2 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการดำเนินงานโดยการเทียบเคียงสมรรถนะและการประเมินตนเองตามข้อกำหนดด้านกระบวนการและด้านผลลัพธ์ให้กับตัวแทนผู้บริหารเทศบาลนครสงขลา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตัวแทนครู/ผู้ดูแลเด็ก และคณะทำงานของพื้นที่ โดยการนำขั้นตอนของการเขียนผังงาน (flowchart) มาใช้เพื่อนำเสนอขั้นตอนของการดำเนินงานแต่ละกระบวนการให้เข้าใจตรงกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

2.3 หนุนเสริมคณะทำงานในพื้นที่ในการออกแบบระบบการดำเนินงานเพื่อพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแบบก้าวกระโดดทั้ง 5 ระบบ (ด้าน) ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) การจัดการสิ่งแวดล้อม 3) การจัดการหลักสูตรการจัดประสบการณ์เรียนรู้ 4) การดูแลสุขภาพเด็ก และ 5) การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน โดยเน้นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของวงจรวางแผนงานหรือวงจรถูกคุณภาพ (PDCAI)

2.4 จัดให้คณะทำงานในพื้นที่ร่วมกิจกรรมการศึกษาเยี่ยมชม (site visit) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีแนวปฏิบัติการดำเนินงานแต่ละระบบที่เป็นเลิศ โดยคณะทำงานพื้นที่ที่รับผิดชอบแต่ละด้านร่วมวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติของตนกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านท่า

ฉาง และนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาเยี่ยมชมไปออกแบบการดำเนินงานเพื่อยกระดับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนปอนวัวเก่าให้เป็นศูนย์เด็กเล็กต้นแบบต่อไป ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานตาม ข้อกำหนดเชิงกระบวนการและผลลัพธ์อย่างน้อย 3 ระบบ อยู่ในระดับดีเลิศ (best practice) และที่เหลืออยู่ในระดับดี (good practice)

3. พัฒนาศักยภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

3.1 พัฒนาศักยภาพตามความต้องการของพื้นที่โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครู/ ผู้ดูแลเด็กให้มีสมรรถนะที่จำเป็นในการดำเนินงานตามผลการประเมินศักยภาพและความต้องการในการ พัฒนาศักยภาพของครู/ผู้ดูแลเด็ก ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การประเมินและส่งเสริมภาวะโภชนาการเด็ก 3) การประเมินและ ส่งเสริมพัฒนาการ 4) การดูแลเบื้องต้นและปฐมพยาบาลเมื่อเด็กได้รับอุบัติเหตุหรือสารพิษ 5) การกู้ชีพ เบื้องต้น 6) การคัดกรองและควบคุมโรคติดต่อ 7) การตรวจร่างกายเด็ก และ 8) การดูแลและส่งเสริม สุขภาพช่องปากและฟัน ซึ่งขั้นตอนนี้มีการดำเนินการเป็นช่วงๆ ก่อนที่จะเกิดกิจกรรมการศึกษาเยี่ยมชม

3.2 ร่วมค้นหาศูนย์เครือข่ายกับคณะทำงานในพื้นที่ เพื่อค้นหาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่นอกเขต เทศบาลนครสงขลาเข้ามาเป็นเครือข่ายที่จะได้รับการพัฒนาเช่นเดียวกับศูนย์ต้นแบบ โดยศูนย์พัฒนาเด็ก เล็กชุมชนปอนวัวเก่ามีเครือข่าย 10 ศูนย์

3.3 หนุนเสริมการทำงานของคณะทำงานในพื้นที่ตามแผนที่กำหนด ประเมินความเป็นไปได้ ร่วมแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน

3.4 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามระยะเวลาที่กำหนดรวมทั้งเพิ่มศักยภาพ คณะทำงานในพื้นที่ตามความต้องการอย่างต่อเนื่อง โดยทีมวิชาการลงพื้นที่เพื่อติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับคณะทำงานในพื้นที่

คณะทำงานอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำความเข้าใจการดำเนินงาน

กิจกรรม site visit

ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาสมรรถนะ ครู/ผู้ดูแลเด็ก

ทีมวิชาการหนุนเสริมและติดตามการดำเนินของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

สรุป ผลการดำเนินงานโดยภาพรวมพบว่าการดำเนินงานด้านต่างๆ ของศูนย์เป็นระบบมากขึ้น หลายภาคส่วน (เช่น ครู/ผู้ดูแลเด็ก ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ท้องถิ่นจังหวัด ตัวแทนชุมชนและผู้ปกครอง ผู้บริหารเทศบาลนครสงขลา เป็นต้น) เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางระบบการดำเนินงาน จนกระทั่งการติดตามประเมินผลและนำผลการประเมินมาปรับปรุงระบบการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น ด้านบุคลากรของศูนย์ฯ เลี่ยงสะท้อนจากคณะทำงานพื้นที่บ่งชี้ว่า ครู/ผู้ดูแลเด็กมีศักยภาพมากขึ้น กล้าแสดงออก ทำงานเป็นระบบมากขึ้น และสามารถทำงานเชื่อมโยงกับคนภายนอกศูนย์ฯ ได้ดีขึ้น มีการดึงคนในชุมชนเข้ามาร่วมจัดประสบการณ์ให้เด็ก เช่น การจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเรียนรู้ประเพณีสารทเดือนสิบโดยผู้สูงอายุในชุมชนร่วมเป็นวิทยากร มีกระบวนการคัดกรองเด็กก่อนเข้าศูนย์ประจำวันอย่างเป็นระบบ และการเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อดูแลสุขภาพเด็กและให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง เป็นต้น โดยปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานประกอบด้วย 1) ผู้บริหารมีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรศูนย์ฯ 2) ความเข้มแข็งของคณะทำงานพื้นที่ผู้มากประสบการณ์ มีความตั้งใจ และรักท้องถิ่น 3) การเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งระดับภูมิภาคและระดับประเทศ รวมทั้งการร่วมกิจกรรมศึกษาเยี่ยมชม และ 4) ความตั้งใจในการทำงานของครู/ผู้ดูแลเด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการเริ่มต้นที่มั่นคงของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กปฐมวัยในชุมชนบ่อนว้เก่าให้มีความสุข แข็งแรง และมีพัฒนาการที่สมวัย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของความสุขในชุมชนแห่งนี้ต่อไป รวมถึงจะมีการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นเครือข่ายในจังหวัดสงขลาอีก 10 แห่ง ในระยะต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว สำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) ที่สนับสนุนทุนดำเนินโครงการและคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ให้การสนับสนุนสถานที่และสาธารณูปโภคต่างๆ